

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни
«Толерантність та недискримінація в роботі поліцейського»
табірного збору

262 Правоохоронна діяльність (поліцейські)

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
29.08.2023 № 2)

Розробник:

Викладач Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх
справ Ганна ЯРОВА

Рецензенти:

Доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук
Наталія БОБРО

Старший викладач кафедри психології, політології та соціології Сумського
державного університету, кандидат психологічних наук Наталія ТЕСЛИК

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	З них:					
		Лекції	Практичні заняття	Семінари	Лабораторні	Самостійна робота	
1. Поняття «толерантність» та «дискримінація» Запобігання та протидія дискримінації в поліції.	6	2	4				
Разом:	6	2	4				залік

2. Методичні вказівки до практичних занять

Тема. Поняття «толерантності» та дискримінації. Запобігання та протидія дискримінації в поліції.

Практичне заняття 1. Поняття «толерантності» та дискримінації. Запобігання та протидія дискримінації в поліції.

Навчальна мета заняття: закріплення теоретичних знань здобувачів по темі за допомогою вирішення ситуативних завдань.

Кількість годин: 2

Навчальні питання:

1. Принцип толерантності та поваги в діяльності поліцейського.
2. Поняття «дискримінація». Складові дискримінації.
3. Причини та наслідки виникнення різних форм дискримінації.
4. Стереотипи, упередження, забобони.

Практичні завдання:

ВПРАВА «ФАКТИ ТА СТЕРЕОТИПИ»

Мета: сформулювати розуміння різниці між фактом та стереотипом. Проаналізувати чинники, які впливають на формування стереотипів та визначити можливі способи перевірки достовірності.

Матеріали: бланки для кожного з учасників, ручки.

Кількість учасників: до 20-30 осіб.

Орієнтовний час: до 30 хвилин.

Інструкція: кожен учасник одержує аркуш паперу. Після ознайомлення з текстом учасники повинні зробити помітки навпроти кожного з тверджень літерою Ф – факт, С – стереотип.

Завдання порівняти результати роботи в парах.

Запитання для обговорення:- Чи легко було визначитися? У яких моментах було складно? Чого не вистачало для більш виваженого рішення?

Контрольні запитання:- Як відрізнити факти від стереотипів? Як і на основі чого формуються стереотипи. Як впливають стереотипи на наше життя?

Матеріали для учасників:

- Повні люди – привітні.
- В Україні проживає понад 100 національностей.
- Більшість сенаторів США – чоловіки.
- Аборигени – люди відсталі.
- Усі шведи – світловолосі
- Політики – люди безчесні.
- Усі українці люблять сало.
- Більшість інвалідів не можуть займатися спортом.
- Темношкірі більш схильні до занять спортом ніж до інтелектуальної праці.
- Хворі на СНІД – люди аморальні.
- Усі президенти України – чоловіки старші за 35 років.
- Араби – люди імпульсивні.
- Християни – люди високих чеснот.
- Яблуні родять влітку.
- Українські чорноземи – найкращі

ВПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОТЯГ/КУПЕ

Мета: проаналізувати стереотипи та упередження, які мають учасники про інших людей та меншини; розглянути, як сприймають учасники представників різних меншин. Підвищити рівень власного усвідомлення про власні межі толерантності. Обговорити різні цінності та стереотипи учасників.

Матеріали: аркуш паперу та ручки для учасників.

Кількість учасників: мінімум 5 – максимум 30 учасників.

Орієнтовний час: 90 хвилин – 2 години.

Інструкції:

Крок перший: Кожний з учасників індивідуально обрає 3 особи, з якими б вони хотіли подорожувати найбільше та три людини, з якими б вони хотіли подорожувати найменше. Після того, коли всі зробили свій вибір, запропонуйте учасникам об'єднатись в групи – від чотирьох до п'яти осіб та попросіть їх: Поділитись своїми особистими виборами та причинами, чому вони зробили

саме такий вибір. Порівняти їхні вибори та причини, знайти відмінності та спільне. Зробити спільний список людей (відмічаючи плюсами людей, з ким би вони хотіли їхати, та мінусами – тих, з ким не хотіли б

Крок другий: В спільному колі попросіть кожную групу презентувати свої висновки, включаючи причини власного вибору. Учасники також мають пояснити, в яких «випадках» було найбільше непогоджень в групі.

Обговорення та оцінка

Дискусія базуватиметься на результатах роботи груп. Порівняння результатів роботи різних груп є гарним початком дискусії. Можна продовжувати такими питаннями: -Наскільки реалістичною є представлена ситуація? Чи хтось з учасників колись на власному досвіді стикався з такою ситуацією? Які фактори були основними, коли Ви робили свій вибір? Якщо групам не вдалося домовитись, чому це сталось? Що було найважчим в цій вправі? Які фактори заважали Вам досягти згоди? Які стереотипи пробуджує список пасажирів? Чи містяться ці стереотипи в описі вправи, чи вони походять з нашої уяви? Звідки ми взяли наші уявлення? Як би Ви почувались в ситуації, коли ніхто не хотів би їхати з Вами в купе?

Сценарій гри

Ви сідаєте в потяг «Східний експрес» для здійснення подорожі з Харкова до Лісабона. Подорож триватиме 4 дні. Ви маєте білет в купейному вагоні, і будете їхати з трьома іншими пасажирями. З ким би з наведених нижче пасажирів ви б хотіли подорожувати?

- Повія;
- Афроамериканець;
- Неформал (скінхед);
- Актор з гітарою;
- Депутат;
- Спортсмен;
- Ромка;
- Мусульманин – фундаменталіст;
- Єврей;
- Біженець;
- Нелегальний заробітчанин;
- П'яний пасажир;
- ВІЛ-інфікований;
- Наркоман;
- Селянин з купою великих торб;
- Вагітна жінка;

- Людина з місць позбавлення волі;
- Людина на інвалідному візку;
- Гомосексуаліст;
- Батько з малою дитиною.

Література:

1. Дисциплінарний статут Національної поліції України від 07.10.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
2. Наказ МВС України від 09.11.2016 року «Про затвердження правил етичної поведінки поліцейських», набрав чинності 06.01.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>
3. Конституція України 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації» від 13 травня 2014 року № 1263-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1263-18#Text>
8. Загальна декларація прав людини 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
9. Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
10. Європейська конвенція захисту прав людини та основоположних свобод 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
11. Вовк Д.О., Бойчук Д.С. Верховенство права і толерантність: навчальний посібник. К.: 2018. 172 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_3_copy.pdf
12. Матієнко О.С. Толерантність; введення в проблему. Вінниця: ВДАУ, 2006. 40 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/404.pdf>
13. Гюлен, М. Ф. Діалог і толерантність / М. Ф. Гюлен ; пер. О.М. Зубань, В.М. Підвойний. К. : Вид-во Жупанського, 2012. 376 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/ru/node/202>
14. Слігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації. Практичний посібник. К., 2015. 136 с. URL: <http://surl.li/klphw>

- 15.Липовець Ю.О. Толерантність у діяльності поліції України// Прикарпатський юридичний вісник.- 2017. - Вип.6 (21) том 1.-С.22-25.
URL: <http://surl.li/klpjd>

Тема. Поняття «толерантності» та дискримінації. Запобігання та протидія дискримінації в поліції.

Практичне заняття 2. Поняття «толерантності» та дискримінації. Запобігання та протидія дискримінації в поліції.

Навчальна мета: закріплення теоретичних знань здобувачів по темі за допомогою вирішення ситуативних завдань.

Кількість годин: 2

Навчальні питання:

1. Національна та міжнародна нормативно-правова база запобігання дискримінації.

Практичні завдання.

Завдання 1. Визначити: 1) чи є факт дискримінації за ознакою; 2) дії щодо запобігання дискримінації; 3) якими нормативними документами можна керуватися?

1) Яна хотіла винайняти квартиру та знайшла відповідне оголошення, домовилась про зустріч із власником. Коли ми зустрілися, власник квартири почав розпитувати про те, звідки я. Коли він дізнався, що я нещодавно переїхала з Донбасу, одразу сказав мені: «я не здаватиму квартиру таким людям як Ви! Я не довіряю переселенцям».

2) Дівчина на візку хотіла відсвяткувати свій день народження у нічному клубі, однак охорона на вході не пропустила її до закладу. Адміністрація закладу аргументувала таке рішення тим, що дівчина на візку буде перешкоджати іншим відвідувачам та їм буде неприємно на неї дивитися.

3) Оголошення про відкриту вакансію: шукаємо молодих привабливих дівчат для роботи в салоні краси.

4) У відділку поліції почав працювати новий співробітник. Інші поліцейські вирішили, що він гей та почали коментувати кожен його крок та постійно жартувати з приводу його сексуальної орієнтації.

5) Співробітники дізнаються про ВІЛ-позитивний статус одного з колег та починають писати заяви до керівництва про його звільнення, адже ВІЛ-позитивний статус цього колеги на їх думку загрожує їх безпеці та здоров'ю.

6) Юлія – активна захисниця прав ромів, хоча сама вона не належить до них. У неї багато друзів серед представників ромів, і вона час від часу бере участь в їхніх акціях. Роботодавець Юлі, якому не подобається ця етнічна група, дізнається про це і говорить, що вона не отримуватиме підвищення, поки не припинить підтримувати їх і проводити з ними свій вільний час.

7) Марія вважає, що її роботодавець дискримінував її за ознакою статі. Вона обговорює подання позову проти свого роботодавця з деякими зі своїх колег. Її роботодавець дізнається про це і говорить їй, що, якщо вона подасть позов, її зарплата буде заморожена.

Завдання 2. Дискусія «Мова ворожнечі. Чи повинна існувати юридична відповідальність за прояви мови ворожнечі?»

Мета: усвідомлення зв'язку «мови ворожнечі» з контекстом дискримінації/розпалювання ворожнечі, свободою вираження поглядів та її межами, правом громадян на неупереджену інформацію.

Завдання: «Виберіть твердження, з яким ви згодні. Обґрунтуйте, будь ласка, ваш вибір, використовуючи власні аргументи».

«Ні, не повинна існувати юридична відповідальність за прояви мови ворожнечі»

1. Мова ворожнечі огидна, але це не злочин. Хоча деякі слова є болючими та неприємними, це – тільки слова, і біль, якого вони завдають, – зовсім невелика ціна, яку варто заплатити за свободу слова.

2. Те, що є законним, не конче має бути прийнятним чи бажаним. Ефективнішим шляхом боротьби з висловлюваннями та ідеями, які засновані на ненависті, є свобода самовираження і «мова любові» для просування до того суспільства, якого бажають люди.

3. Закони, що забороняють «мову ворожнечі», будуть справляти ефект «заморожування» свободи слова. Якщо у держави буде право карати людей за думки, які вони виражають, то перелік того, що підлягає забороні, буде лишень розширюватися. Держава повинна мати право контролювати лише те, що можуть і чого не можуть робити люди, а не те, що вони говорять чи в що вірять.

4. Для того, аби закони були ефективними, вони мають бути такими, що виконуються. Закони, що забороняють мову ворожнечі, постійно примушуватимуть займатися укладанням переліку «дозволених» чи «заборонених» висловлювань, що стане марним витрачанням державних сил та коштів.

5. Самовираження може мати подвійне потрактування. Те, що для однієї групи є символом ненависті, для іншої є символом солідарності. Держава має карати лише за дії, які люди вчиняють щодо одні одних, а не за те, як вони виражають себе.

«Так, повинна існувати юридична відповідальність за прояви мови ворожнечі»

1. Жодна демократична країна не допускає абсолютної свободи самовираження. Оголошуючи мову ворожнечі недопустимою, держава забезпечує баланс між свободою самовираження та іншими демократичними цінностями, такими, як повага і толерантність до багатоманітності. Баланс забезпечується через законодавство, яке громадяни у демократичній країні завжди можуть змінити.

2. Покарання за мову ворожнечі забезпечує всім людям у демократичній державі рівний захист, допомагаючи не допустити того, аби нерівноправне

ставлення влади не переросло у відкриту дискримінацію. Коли мова ворожнечі спрямована проти слабких чи упосліджених груп, вони страждають не лише від самої ненависті, але й від відсутності тієї влади, яку має більшість.

3. Ідеї ненависті, що прозвучали одного разу, виявляють набагато більший вплив, аніж багаторазово повторювані ідеї толерантності. Не варто недооцінювати «заморожуючий» вплив мови ворожнечі на інші, більш позитивні, форми демократичних висловлювань.

4. Упродовж усієї історії слова використовувалися для визначення людей і груп для переслідування. До того часу, коли громадська думка чи правовий процес справлять свій вплив, може бути надто пізно. Закон, за яким за використання мови ворожнечі передбачено покарання, переконливо говорить про реальні наміри суспільства.

5. Деякі символи та вирази є неприховано ворожими за характером, не маючи при цьому соціально значущого змісту. Подібно до нацистської свастики, ці вирази мають єдину мету – викликати почуття страху і залякати людей. Така символіка не має жодної корисної мети. Забороняючи їх, суспільство нічого не втрачає.

Відео до дискусії: радикальні субкультури та ксенофобія («Стадіони ненависті», ВВС). Прикінцеве обговорення для усвідомлення зв'язку «мови ворожнечі» з контекстом дискримінації/розпалювання ворожнечі, свободою вираження поглядів та її межами, правом громадян на неупереджену інформацію.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Дисциплінарний статут Національної поліції України від 07.10.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
2. Наказ МВС України від 09.11.2016 року «Про затвердження правил етичної поведінки поліцейських», набрав чинності 06.01.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>
3. Конституція України 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації» від 13 травня 2014 року № 1263-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1263-18#Text>

8. Загальна декларація прав людини 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
9. Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
10. Європейська конвенція захисту прав людини та основоположних свобод 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
11. Вовк Д.О., Бойчук Д.С. Верховенство права і толерантність: навчальний посібник. К.: 2018. 172.с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_3_copy.pdf
12. Матієнко О.С. Толерантність; введення в проблему. Вінниця: ВДАУ, 2006. 40с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/404.pdf>

Додаткова:

1. Гюлен, М. Ф. Діалог і толерантність / М. Ф. Гюлен ; пер. О.М. Зубань, В.М. Підвойний. К. : Вид-во Жупанського, 2012. 376с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/ru/node/202>
2. Єлігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації. Практичний посібник. К., 2015. 136 с. URL: <http://surl.li/klphw>
3. Липовець Ю.О. Толерантність у діяльності поліції України// Прикарпатський юридичний вісник.- 2017. - Вип.6 (21) том 1.-С.22-25. URL: <http://surl.li/klpjd>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Толерантність та недискримінація.
URL: <https://studfile.net/preview/5462390/>
2. Тест на рівень толерантності.
URL: <https://www.projectkeshner.org.ua/news/test-naskil-ky-vy-tolerantni/>
3. Довідник безбар'єрності: недискримінація.
URL: <https://bf.in.ua/components/nedyskryminatsiia/>
4. Законодавча база.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>